

**UNIVERSITATEA PEDAGOGICĂ DE STAT „ION CREANGĂ”
DIN CHIȘINĂU**

Cu titlu de manuscris
C.Z.U 159.923-055.2(043.2)

ROTARU-SÎRBU NATALIA

**FORMAREA SENTIMENTULUI SECURITĂȚII PSIHOLOGICE PRIN INTERMEDIUL
ACTIVĂRII RESURSELOR PERSONALE ALE FEMEILOR SUPUSE ABUZULUI ÎN
COPILĂRIE**

Specialitatea 511.02 - Psihologia dezvoltării și psihologia educațională

Rezumatul tezei de doctor în psihologie

CHIȘINĂU, 2022

Teza a fost elaborată în cadrul Școlii Doctorale de Psihologie, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău.

Componența Comisiei de susținere publică a tezei de doctorat:

Președinte:

Igor Racu, prof. univ., dr. hab. în psihologie, UPS „Ion Creangă” din Chișinău

Conducător de doctorat:

Groza (Verdeș) Angela, conf. univ., dr. în psihologie, UPS „Ion Creangă” din Chișinău

Referenți oficiali:

1. **Adăscăliță Viorica**, conf. univ., dr. în psihologie, UPS „Ion Creangă” din Chișinău
2. **Prițcan Valentina**, conf. univ., dr. în psihologie, Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți
3. **Potâng Angela**, conf. univ., dr. în psihologie, Universitatea de Stat din Moldova.

Susținerea va avea loc pe 27.12.2022, ora 12.00, în ședința Comisiei de doctorat din cadrul Școlii Doctorale de Psihologie, UPS „Ion Creangă” (str. Ion Creangă, 1, bloc 2, Sala Senatului).

Teza de doctor în psihologie și rezumatul pot fi consultate la Biblioteca Științifică a Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă” și pe pagina web a ANACEC (www.cnaa.md).

Autoreferatul a fost expediat pe 24.11.2022.

Președintele Comisiei de susținere,

Igor Racu, prof. univ., dr. hab. în psihologie _____

Conducător de doctorat,

Groza (Verdeș) Angela, conf. univ., dr. în psihologie _____

Autor

Rotaru-Sîrbu Natalia _____

REPERELE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Actualitatea temei. Securitatea psihologică a femeilor care au fost abuzate în copilărie reprezintă un fenomen sociocultural care trebuie abordat multiaspectual. Cercetările efectuate relevă că neglijarea și abuzul în copilărie sunt cauze care determină dezvoltarea unei stime de sine scăzute sau manifestarea de comportamente riscante și de autovătămare, fapt care generează probleme sociale și emoționale. Copiii care au învățat să își exprime nemulțumirile prin impulsivitate ajung la maturitate să dea dovadă de o agresivitate crescută sau suferă de anxietate, iar acest lucru determină modul lor de relaționare și de socializare.

Lucrarea contribuie la evidențierea gravității consecințelor abuzului din copilărie care au survenit la maturitate. Impactul acestora a fost analizat prin prisma mai multor factori: sentimentul de securitate psihologică exprimat prin legăturile de atașament la femeile abuzate în copilărie, trăsăturile lor de personalitate și resursele existente care pot fi reactivate (stima de sine, reziliența, modul de a reacționa în situații de stres, ostilitatea și formele ei, strategiile de coping cognitiv-emoțional și comportamental). În copilărie, aceste femei au preluat anumite modele de comportament de la persoanele resurse (părinți, bune, rude), inclusiv pe cele de abuz, astfel, chiar și la maturitate, ajung să nu realizeze care sunt consecințele abuzului asupra comportamentului lor în raport cu oamenii dragi.

Descrierea situației în domeniul de cercetare și identificarea problemei de cercetare

Sentimentul securității psihologice este un concept introdus recent în psihologie. Totuși, el stă la baza dezvoltării fiecărei persoane, începând cu o vârstă fragedă. Consecințele formării acestui sentiment influențează calitatea vieții adultului și relațiile lui cu alte persoane.

Conceptele cu privire la securitatea psihologică și de protecție a identității personalității și a mediului au fost studiate de mai mulți autori: K. Horney [16], M. Ainsworth [1, 2], J. Bowlby [5, 6], M. Klein [18], A. Maslow [21]; E. Ruffalo [24] a definit conceptul în corespundere cu stima de sine; T.V. Eksacusto și N.A. Lîz [36] – cu echilibrul dinamic al subiectului și cu influența acțiunilor din mediul extern și intern, care îi permit persoanei să își păstreze integritatea; I. B. Iamandescu [17] – cu importanța comportamentului părinților față de copii; I.A. Baeva și N.N. Baev [34, 35] – cu identificarea și obținerea stabilității, care însă poate să dispară odată cu apariția primului pericol, dezvoltarea mentală a copilului fiind influențată de contactul său emoțional cu cei apropiați și de caracteristicile acestei legături; P.T. Davies și E.M. Cummings [apud 10] demonstrează legătura directă dintre securitatea psihologică a copilului și emoțiile părinților, fapt care a generat interesul nostru pentru studierea implicațiilor pe care le are atașamentul; J. Bowlby [5], M. Ainsworth [1, 2] și M. Klein [18] consideră că atașamentul dintre mamă și copil are un impact puternic asupra dezvoltării potențialului copilului.

Problema cercetării este determinată de contradicția care denotă, pe de o parte, insuficiența studierii sentimentului securității psihologice la femeile abuzate în copilărie, iar pe de alta – nevoia elaborării unui program de intervenție psihologică, orientat spre activarea resurselor personale și antrenarea securității la aceste femei, și am definit-o în felul următor: cum poate fi fundamentată teoretic și metodologic formarea sentimentului securității psihologice la femeile supuse abuzului în copilărie, prin activarea resurselor personale.

Scopul cercetării a constat în studierea sentimentului securității psihologice la femeile supuse abuzului în copilărie, analizarea resurselor personale ca factori de impact asupra securității și elaborarea unui program în vederea consolidării sentimentului de securitate psihologică și activării resurselor personale la femeile supuse abuzului.

Pentru realizarea scopului enunțat, au fost formulate următoarele **obiective**:

- determinarea prezenței abuzului și a tipurilor de abuz la care au fost supuse femeile în copilărie;
- studierea sentimentului securității psihologice la femeile abuzate/neabuzate în copilărie prin determinarea tipului de atașament;
- analiza comparativă a tipului de atașament, în funcție de formele de abuz;
- stabilirea accentuărilor de personalitate la femeile abuzate în copilărie;
- identificarea nivelului stimei de sine în cazul femeilor abuzate în copilărie, comparativ cu nivelul celor neabuzate;
- determinarea nivelului de ostilitate la femeile incluse în cercetare;
- stabilirea rezilienței la femeile abuzate și neabuzate în copilărie;
- evaluarea strategiilor de coping care sunt frecvent utilizate de către subiecții experimentali;
- elaborarea și implementarea unui program de consolidare a sentimentului de securitate psihologică prin activarea resurselor personale la femeile supuse abuzului în copilărie
- formularea concluziilor experimentului de constatare și de formare.

Suportul teoretic al cercetării a cuprins: *teorii și concepții privind securitatea psihologică și a atașamentului*: K.Horney, K. M. Ainsworth, J. Bowlby, M. Main, A. Maslow, O. Bejenaru, A. Bolboceanu, E. Raffauf, P.T. Davies, E.M. Cummings, I.B. Iamandescu ș.a. [1, 2, 5, 6, 16, 17, 21], *teorii privind relația abuzivă dintre părinți și copii*: J. Burnham, S.B. Karpman, J. Hearn, K. Killen ș.a.. Această problemă a fost abordată și de către M. Klein [18], E. Danto [12] în *teoria psihanalistă*, A. Bandura [3, 32], M. E. Seligman [28], S. F. Maier [20], R. J. Gelles [7] în *teoria învățării sociale și neajutorării învățate*; K. Grossmann, C. Rogers [13] în *concepțiile teoriei personalității*; S. Freud, C. Jung, S. Stark [13, 16] - *psihanaliză*; F. Perls, L. Perls, P. Goodman, D. Mann [13] - în *gestalt terapie*; M. B. Rosenberg [26] - *comunicare nonviolentă*, I. Dafinoiu [11] în *psihoterapie*

integrativă. Cercetări incontestabile cu privire la teoria localizărilor cerebrale ale vieții emoționale (și, implicit ale ostilității, dușmăniei) au fost realizate de către D. Goleman, vorbind, în acest sens, despre „magazinele emoțiilor” [apud 13]. Acest aspect a fost analizat și de: J. F. Le Doux, L. Brothers, W. Hirst, N. Herman, G. Rizzolatti [apud 13, 17].ș.a..

De asemenea, au fost evaluate opiniile lui J. Walker care, în *teoria ciclicității violenței*, a subliniat etapele importante prin care trece un cuplu cu probleme de violență [32] și a evidențiat că un copil poate să nu fie pe potriva așteptărilor părinților, iar acest lucru poate provoca situații de abuz. Despre *violența ca reacție de neadaptare la crizele de familie, cu care se confruntă cuplurile în care lipsește armonia conjugală (în timpul tranzițiilor de la o etapă la alta)* au vorbit A. Hadley, B. Carter și M. McGoldrick [apud 32]. H. Bragg a evidențiat că un copil care a fost supus violenței în copilărie poate prelua la maturitate *comportamentul abuziv*. C. Wenar, P. Kerig, B. Spilsbury [apud 31] au vorbit despre consecințele abuzului copilului prin *prisma reacțiilor emoționale și comportamentale la un stres puternic sau traumă*; M. Rosenbaum [25] a menționat despre *preluarea modelului de părinte*, iar M. Seligman [20, 28] s-a axat pe *concepția activității de căutare și adaptare, dar și pe teoria neajutorării învățate*.

Recuperarea consecințelor abuzului din copilărie și activarea resurselor personale ale femeilor abuzate în copilărie, ca problemă, a fost analizată în mai multe teorii, concepții și idei din: *psihologia vârstelor, psihologia socială, sistemică, de cuplu și familie* – M. Nichols, R. Schwartz [apud 32], V. Satir [27] ori din *psihoterapia familiei (domeniul umanist-experiențial)* – I. Mitrofan sau din *psihoterapia de grup* – I. Yalom, I. Dafinoiu, Raymond A. Levy, J. Stuart Ablon, H. Kachele [apud 11, 13], *psihoterapia tulburărilor anxioase și depresive* – Iu. Racu [22], A. Verdeș [33] și din *psihoterapia integrativă* – I. Dafinoiu, [11] ș.a.

Totodată, au fost cercetate *teoriile și concepțiile privind resursele personale* care pot fi activate atunci când persoana deprinde diverse abilități și strategii de coping. Identificarea și activarea resurselor personale au fost studiate ca *strategii de coping* de către S. Folkman și R. S. Lazarus [19]. *Resursele psihosociale și potențialul personalității* au fost evidențiate de către S. E. Hobfoll [15], L. Silvern și L. Kaersvang [29]. Despre *resursele personale, sentimentul de control și suportul social, stima de sine* au menționat M. Rosenbaum, K. Smira, R. Rosenberg, D. Sîmboteanu [25, 26, 30] și T. Constantin [apud 32]; despre *abilitatea de a activa resurse* – M. Rosenbaum și C. Smira [25], *combinația dintre cogniție și comportament* - A. Bandura, A. Maslow și Iu. Racu [3, 21, 22].

Metodologia cercetării științifice a avut la bază *metodele teoretice* (analiza și sinteza literaturii de specialitate; metoda ipotetico-deductivă pentru interpretarea și explicarea rezultatelor obținute în cercetare); *metodele empirice* (observația, conversația, chestionarul, testul, experimente de constatare și de control, intervenții psihologice); *Scala pentru depistarea abuzului în copilărie*

(B. Sanders și E. Becker-Laussen); *AAS – Adult Attachment Scale*; Chestionarul de depistare a atașamentului elaborat (N. L. Collins și S. J. Read); *Chestionarul de personalitate* (H. Leongard și H. Schieschek); *RSS – Scala Rosenberg a stimei de sine* (Morris Rosenberg – Self-Esteem Scale – RSES); *Inventarul de ostilitate* (Arnold H. Buss și Ann Durkee); *Testul de măsurare a nivelului de reziliență* (tradus și adaptat de Monica David); *CERQ – Chestionar de coping cognitiv-emoțional* (N. Garnefski, V. Kraaij, P. Spinhoven); *SACS – Scala de abordare strategică a copingului* (Stevan E. Hobfoll, Carla L. Dunahoo, J. Monnier, Michael R. Hulsizier și Robert Johnson); *metodele matematice și statistice* – programul computerizat SPSS (Statistical Pachage for Social Sciences), versiunea 21, iar ilustrarea datelor a fost realizată prin intermediul programului Microsoft Excel. Rezultatele cercetării sunt prezentate în date de interval, cu distribuția simetrică a datelor, fapt care a permis utilizarea metodelor parametrice de prelucrare statistică a informațiilor: testul *T student* – pentru eșantioane independente; analiza de varianță *ANOVA* – pentru evaluarea diferenței la nivel de ranguri între mai mult de două eșantioane independente; calcularea coeficienților de corelație *Pearson* pentru stabilirea mărimii relației dintre două variabile; testul *Kolmogorov-Smirnov*; testul de omogenitate *Levene*; *analiza Post-Hoc* (Games – Howel și Turkey HSD); testul *Mann-Whitney* – pentru testarea ipotezelor referitoare la diferențele dintre două eșantioane independente și testul *Wilcoxon* – pentru compararea eșantioanelor perechi.

Noutatea și originalitatea științifică constă în faptul că, pentru prima dată la nivel național, au fost studiate consecințele abuzului din copilărie (fizic, sexual, emoțional și prin neglijare) la femeile mature privind sentimentul securității psihologice, trăsăturile de personalitate, nivelul stimei de sine, de reziliență și de ostilitate, strategiile de coping cognitiv-emoțional și comportamental, dar și capacitatea acestora de a-și reactiva resursele care facilitează fortificarea sentimentului securității psihologice.

De asemenea, pentru prima dată în Republica Moldova s-a efectuat un studiu comparativ privind identificarea diferențelor dintre femeile abuzate în copilărie și cele care nu au trăit experiențe de abuz în copilărie. Totodată, a fost elaborat și implementat un program de intervenție psihologică orientat spre dezvoltarea sentimentului securității prin activarea resurselor personale.

Rezultatele obținute care contribuie la soluționarea problemei științifice abordate constau în relevarea naturii sentimentului de securitate psihologică la femeile abuzate în copilărie și identificarea resurselor lor interne, care să fie activate printr-un program special de intervenție pentru depășirea deficiențelor de securitate și a insecurității psihologice.

Consecințele abuzului din copilărie sunt de lungă durată și influențează semnificativ calitatea vieții femeilor ajunse la maturitate. Evenimentele abuzive au un impact relevant asupra formării securității psihologice și influențează dezvoltarea atașamentului. Acest fapt denotă că femeile abuzate în copilărie au un profil de personalitate diferit față de cel al femeilor neabuzate în copilărie.

Totodată, potrivit rezultatelor experimentelor, datorită reactivării resurselor personale, femeile abuzate în copilărie își pot consolida calitatea vieții prin construirea unor relații afectuoase cu cei din jur, dar și prin asumarea de responsabilități și prin dezvoltarea unui nivel de flexibilitate și acceptare a realității.

Valoarea teoretică a cercetării constă în elaborarea și implementarea unui program de intervenție psihologică orientat spre dezvoltarea sentimentului securității prin activarea resurselor personale. Considerăm că prin această lucrare am contribuit cu cercetări noi la domeniul de studiu în ceea ce privește tipul de atașament/nivelul stimei de sine, reziliența, ostilitatea, strategiile de coping și resursele personale ale femeilor abuzate în copilărie și ale celor care nu au trăit experiențe similare. Astfel, lucrarea contribuie, în plan teoretic, la complementarea studiilor psihologice și a celor interdisciplinare, axate pe conceptul de securitate psihologică, atașament, traumă, abuz și resurse personale.

Valoarea aplicativă. Rezultatele cercetării prezintă interes atât pentru studenți, cât și pentru specialiștii din domeniu, iar programul de intervenție psihologică poate servi drept bază pentru elaborarea altor programe de intervenție psihologică în cazul femeilor abuzate în copilărie. Rezultatele studiului sunt utile pentru psihologi, consilieri psihologici, psihoterapeuți, profesori, asistenți sociali, juriști, reprezentanți ai ONG-urilor și ai Asociațiilor de Protecție a Persoanelor în Situații de Risc, ai Direcțiilor de Protecție a Drepturilor Copiilor și ai Direcțiilor de Asistență Socială și de Protecție a Familiilor.

Implementarea rezultatelor științifice. Datele obținute în urma acestui studiu pot fi utilizate la elaborarea unor politici sociale privind violența în familie. Rezultatele cercetării sunt incluse în programul de studiu al studenților drept material practic pentru cursurile de asistență socială de la Universitatea Liberă Internațională din Moldova, la disciplinele de studiu: 1. Prevenirea violenței în familie: politici și strategii și 2. Asistența sistemică a cazurilor de violență în familie, la ciclul liceal. La ciclul masterat, în domeniul managementului serviciilor sociale și de sănătate, au fost incluse informații pentru cursurile: 1. *Consilierea și terapia de familie* și 2. *Asistența complexă a cazurilor de violență în familie*, pentru unele seminare și dezbateri cu privire la violența în familie, securitatea psihologică și atașamentul.

Aprobarea rezultatelor cercetării. Rezultatele investigației au fost discutate și aprobate în cadrul ședințelor comisiei de îndrumare, ca urmare a activităților de consiliere psihologică oferite femeilor abuzate; de asemenea, acestea au fost dezbătute în cadrul unor conferințe științifice naționale și internaționale organizate de Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”, Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Universitatea de Stat din Moldova și Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, România, al unor conferințe științifico-practice la nivel național și internațional și în cadrul diverselor seminare, workshopuri.

Unele aspecte importante ale studiului au fost prezentate la următoarele manifestări științifice: Conferința științifică „Prevenirea hărțuirii: realitate și soluții legislative”, 26-27 noiembrie 2021, organizată de Facultatea de Drept a USM, în colaborare cu UN Women Moldova; Conferința „Educația privind drepturile copilului: experiențe și perspective în învățământul preșcolar și primar”, din 26 noiembrie 2021, organizată de UPS „Ion Creangă”, Facultatea de Științe ale Educației și Informatică, „Clasa Viitorului”, „Save the Children”, CIDDC, ERIKS; Conferința „Aspecte psihosociale ale securității psihologice și manifestările ei în plan social la copii”, Chișinău, 29 octombrie 2021; Conferința Științifică Internațională „The Contemporary Issues of the Socio-Humanistic Sciences: International Scientific Conference, 11th-12th Edition” („Preocupări contemporane ale științelor socioumane”), dedicată aniversării a 20 de ani de la fondarea Facultății de Științe Sociale și ale Educației, 5-6 decembrie, 2019 Chișinău; conferința „Formarea inițială și continuă a psihologilor în domeniul protecției copilului față de violență”, 26 octombrie 2018, Chișinău.

Publicații la tema tezei: 10 lucrări științifice, dintre care 2 articole au fost publicate în reviste naționale, 1 articol - în revistă internațională și 8 articole - în materialele conferințelor.

Volumul și structura tezei: lucrarea este constituită din preliminarii (adnotarea în trei limbi, lista abrevierilor, lista figurilor și a tabelelor), introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie din 278 de titluri și 4 anexe; textul de bază al lucrării – 148 de pagini, include 45 de figuri și 34 de tabele.

Cuvinte-cheie: securitate psihologică, atașament, violență, abuz, traumă, resurse personale, femei supuse abuzului, strategii cognitiv-emoționale și comportamentale.

CONȚINUTUL TEZEI

Introducerea cuprinde argumentele și importanța temei de cercetare, descrierea situației din domeniul de cercetare, scopul, obiectivele și ipotezele cercetării, dar și rezultatele obținute care contribuie la soluționarea problemei științifice. Este evidențiată și fundamentată noutatea științifică a lucrării, dar și importanța ei teoretică și valoarea aplicativă.

În **Capitolul 1** – „Abordări teoretice ale sentimentului securității psihologice la femeile abuzate în copilărie” – se face o prezentare complexă a teoriilor privind sentimentul securității psihologice, atașamentul, stima de sine ș.a., prin intermediul celor trei secțiuni: *Concepte teoretice privind sentimentul securității psihologice; Abuzul și consecințele lui pe termen lung la femei; Resursele personale ale femeilor abuzate în copilărie.*

De asemenea, sunt descrise cercetările existente în domeniu și sunt evidențiate opiniile științifice care prezintă procesul de formare a sentimentului securității psihologice, importanța atașamentului în dezvoltarea securității psihologice. Totodată, sunt evidențiate formele de abuz și consecințele lor imediate și de lungă durată – la etapa matură și este analizat circuitul violenței, dar și triumghiul lui Karpman.

În **Capitolul 2** – „Cercetarea experimentală a sentimentului securității psihologice și a resurselor personale la femeile abuzate în copilărie” – este prezentată metodologia cercetării: scopul, obiectivele, ipotezele și rezultatele experimentale constatative. Cercetarea experimentală a fost efectuată în perioada anilor 2017-2018. Inițial, au fost selectate 175 de femei, dintre care 97 au fost abuzate în copilărie (fapt cunoscut din anamneza lor și din evidența acestora la Direcția de Asistență Socială pentru Protecția Familiilor și a Copiilor) și 78 de femei neabuzate în copilărie. Înainte de etapa de constatare, femeile din eșantion și-au exprimat benevol acordul de a participa la cercetare.

Scopul experimentului de constatare s-a referit la studiul sentimentului securității psihologice la femeile supuse abuzului în copilărie și analiza resurselor interne pe care acestea le folosesc în situațiile de insecuritate.

Obiectivele demersului constativ: 1) determinarea prezenței abuzului și a tipurilor de abuz la care au fost supuse femeile în copilărie; 2) studierea sentimentului securității psihologice la femeile abuzate și la cele neabuzate în copilărie prin determinarea tipului de atașament; 3) analizarea comparativă a tipului de atașament după formele de abuz; 4) stabilirea accentuărilor de personalitate la femeile abuzate în copilărie; 5) identificarea nivelului stimei de sine la femeile abuzate în copilărie comparativ cu nivelul celor neabuzate; 6) determinarea ostilității la femeile incluse în cercetare; 7) stabilirea rezilienței în cazul femeilor abuzate și al celor neabuzate în copilărie; 8) evaluarea strategiilor de coping - frecvent utilizate de către subiecții experimentali; 9) formularea concluziilor experimentului de constatare.

În cadrul experimentului de constatare, am lansat următoarea **ipoteză generală**: femeile abuzate, pentru depășirea stărilor de insecuritate psihologică, utilizează într-o măsură mai mică resursele lor interne în raport cu cele neabuzate. Ipoteza generală a permis să fie înaintate **ipotezele operaționale**: **Ipoteza 1**. Presupunem că există diferențe privind tipul atașamentului la femeile abuzate în copilărie comparativ cu cel al femeilor neabuzate; **Ipoteza 2**. Considerăm că profilul de personalitate al femeilor abuzate diferă de cel al femeilor neabuzate; **Ipoteza 3**. Estimăm că nivelul stimei de sine este mai scăzut la femeile supuse abuzului în copilărie în raport cu cel al femeilor care nu au trăit astfel de experiențe; **Ipoteza 4**. Presupunem că femeile neabuzate în copilărie sunt, la maturitate, mai reziliente la stres, comparativ cu cele abuzate în copilărie; **Ipoteza 5**. Admitem că femeile supuse abuzului în copilărie au un nivel de ostilitate mai ridicat, comparativ cu cel al femeilor neabuzate; **Ipoteza 6**. Presupunem că femeile supuse abuzului în copilărie utilizează strategii de coping cognitiv-emoțional și comportamental maladaptativ, iar femeile neabuzate aplică strategii de coping adaptativ; **Ipoteza 7**. Estimăm existența unei relații între sentimentul securității psihologice (stabilit prin atașament) în cazul femeilor abuzate în copilărie și influența asupra următoarelor resurse personale: stima de sine, reziliența, tipurile de ostilitate, dar și asupra strategiilor de coping cognitiv-emoțional și de comportament.

Variabilele experimentului constatativ sunt următoarele:

Variabila dependentă este reprezentată de stările de insecuritate psihologică în copilărie și este exprimată prin tipul de atașament format. *Variabilele independente*: 1) stima de sine; 2) reziliența; 3) ostilitatea și formele ei; 4) strategiile de coping cognitiv-emoțional și comportamental.

Instrumente utilizate: „Scala pentru depistarea abuzului și a traumei”, elaborată de B. Sanders, E. Becker-Laussen; „Chestionarul pentru depistarea atașamentului” (N.L. Collins și S.J. Read, AAS – Adult Attachment Scale), „Chestionarul de personalitate” (H. Leongard, H. Schmieschek), „Scala Rosenberg a stimei de sine” (Morris Rosenberg, Self-Esteem Scale – RSES), „Inventarul de ostilitate”, (Arnold H. Buss și Ann Durkee), Testul „Măsurarea nivelului de reziliență” (tradus și adaptat de Monica David); CERQ – „Chestionar de coping cognitiv emoțional” (N. Garnefski, V. Kraaij, P. Spinhoven); SACS (Stevan E. Hobfoll, Carla L. Dunahoo, J. Monnier, Michael R. Hulsizier și Robert Johnson).

Rezultatele cercetării experimentale:

Rezultatul „Scalei de depistare a abuzului și traumei” ne-a permis să formăm cele două loturi: *lotul I – Femei neabuzate în copilărie* – a inclus 78 de persoane, *lotul II – Femeile abuzate în copilărie* – 97 de persoane. Vârsta femeilor din lotul de cercetare a fost cuprinsă între 20 și 35 de ani, media de vârstă a grupului fiind de 27,4 de ani.

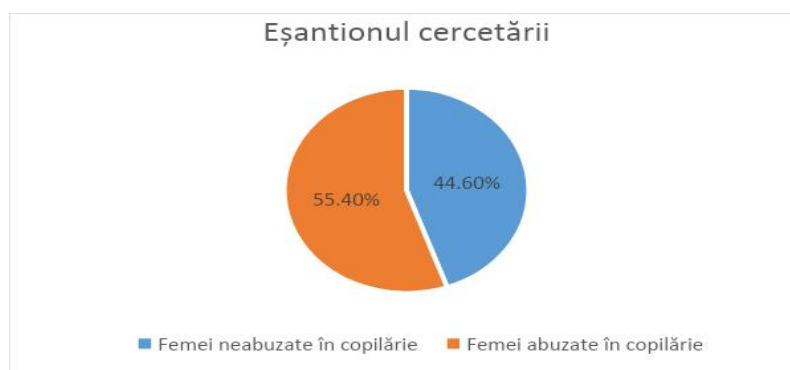

Fig. 1. Procentajul femeilor abuzate/neabuzate în copilărie

Femeile supuse abuzului în copilărie (din eșantionul lotului II) au fost repartizate după forma predominantă de abuz: s-a înregistrat o frecvență mai mare a abuzului fizic în copilărie – 18,30% (32 de persoane), 16,0% (28 de persoane) au fost abuzate emoțional, 12,0% (21 de persoane) au fost în situații de neglijare în copilărie și ponderea cea mai mică revine femeilor abuzate sexual în copilărie – 9,10% (16 de femei).

Rezultatul obținut ca urmare a realizării „Chestionarului pentru depistarea atașamentului” (AAS – Adult Attachment Scale) ne-a permis să determinăm diferențe între cele două loturi la variabila *tipul de atașament predominant, în baza căruia se formează securitatea psihologică la maturitate*. Rezultatele testului ne-au permis să identificăm cele trei tipuri de atașament prezente la ambele loturi, cu o valoare medie diferită (Figura 2.6.):

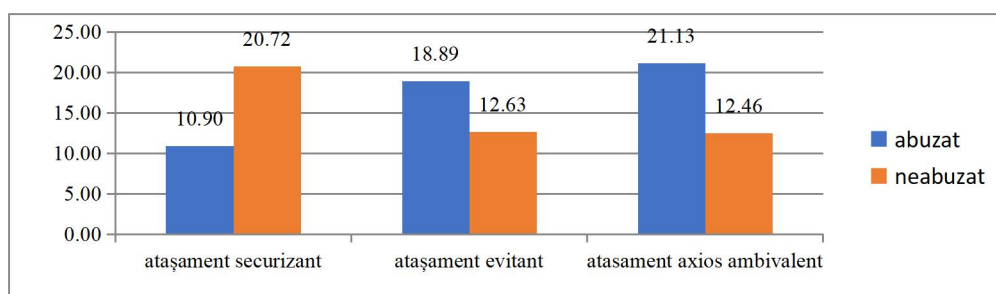

Fig. 2. Valorile medii ale atașamentului la femeile abuzate/neabuzate în copilărie

Analiza comparativă, în funcție de prezența sau absența abuzului în copilărie, ne-a permis identificarea diferențelor statistic semnificative prin intermediul testului *T – Student* la tipurile de atașament. Astfel, la variabila *atașamentul securizant*, au fost obținute diferențe statistic semnificative între femeile neabuzate în copilărie ($M=20,72$, $SD=3,69$) și femeile abuzate în copilărie ($M=10,90$, $SD=2,33$), cu valoarea lui $t_{123,992}=20,407$, la un prag de semnificație de $p=0,001$. Traiul într-un mediu de siguranță și consecvența în disciplinare, care a fost aplicată de părinți, au creat la femeile neabuzate în copilărie un sentiment de securitate psihologică, manifestat printr-o valoare medie mai mare la stilul de atașament securizant.

Valorile obținute la variabila *atașamentul securizant al femeilor abuzate în copilărie* sunt diferite, în funcție de forma abuz. Femeile abuzate fizic în copilărie au valori medii ($M=10,78$, $SD=2,05$), comparativ cu valorile în cazul femeilor abuzate sexual ($M=10,44$, $SD=1,86$), abuzate

emoțional ($M=10,18$, $SD=1,92$) ori abuzate prin neglijare ($M=12,38$, $SD=2,97$). Aceste rezultate ne permit să afirmăm că urmările abuzului din copilărie influențează formarea atașamentului la maturitate. Femeile abuzate emoțional și cele abuzate sexual au cele mai mici valori ale atașamentului securizant și acest fapt poate fi explicat prin tendința adulților din copilăria lor de a le supune abuzului într-o formă mai gravă sau pentru o perioadă mai lungă. La variabila *atașamentul evitant*, valorile medii ale femeilor abuzate fizic în copilărie ($M=20,88$, $SD=3,27$) și ale celor abuzate sexual ($M=19,31$, $SD=3,15$) sunt mai mari față de valorile în cazul femeilor abuzate emoțional ($M=16,68$, $SD=2,73$) și ale celor abuzate prin neglijare în copilărie ($M=18,48$, $SD=3,21$). În cadrul acestui studiu, ne-am propus să comparăm și diferențele existente la variabila *atașamentul anxios-ambivalent*. Valorile medii obținute în cazul femeilor abuzate sexual ($M=22,81$, $SD=4,23$) și în cazul celor abuzate emoțional ($M=22,36$, $SD=3,99$) sunt mai mari comparativ cu valorile la femeile abuzate fizic în copilărie ($M=19,03$, $SD=3,71$) și la cele abuzate prin neglijare în copilărie ($M=21,43$, $SD=3,74$).

Rezultatele „Chestionarului de personalitate”: Abuzul în copilărie își lasă amprentă asupra *profilului de personalitate la femeile abuzate comparativ cu situația femeilor neabuzate în copilărie*, fapt confirmat prin diferențele statistice semnificative la următoarele trăsături de personalitate accentuate: *nestăpânire* (valoare medie a femeilor supuse abuzului în copilărie: $M=12,71$, $SD=4,39$, față de valoarea medie la femeile neabuzate în copilărie: $M=11,09$, $SD=5,06$, $t_{173}=-2,266$, $p=0,025$), *distimie* (valoarea medie la femeile abuzate în copilărie: $M=12,76$, $SD=4,57$ și o valoare medie la femeile neabuzate în copilărie: $M=9,41$, $SD=5,08$, cu valoarea lui $t_{173}=-4,58$, $p=0,0001$) și *anxietate* (valorile medii la femeile neabuzate în copilărie: $M=13,59$, $SD=5,66$ și la femeile abuzate în copilărie: $M=16,51$, $SD=4,60$, cu diferențe semnificative din punct de vedere statistic pentru $t_{147,329}=-3,673$, la un prag de semnificație: $p=0,0001$).

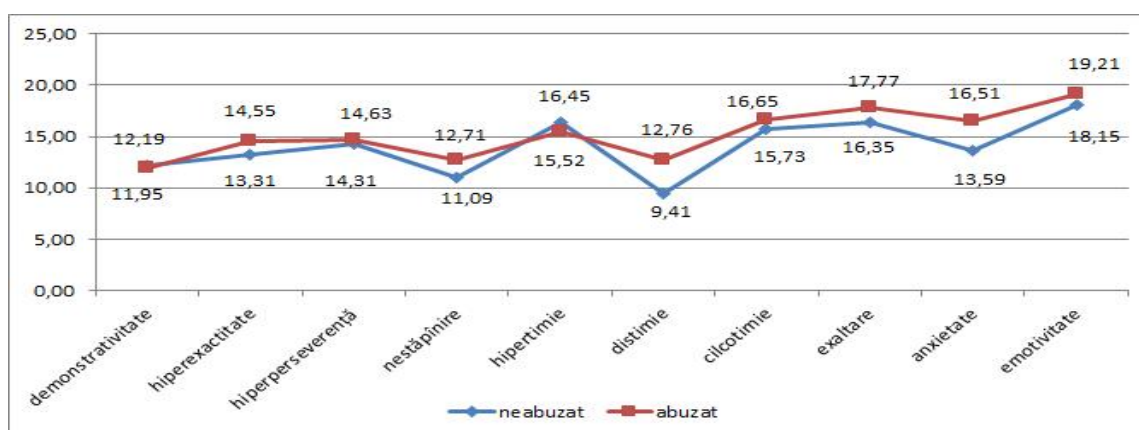

Fig. 3. Valorile medii ale trăsăturilor de personalitate la femeile neabuzate/abuzate în copilărie

Privitor la diferențele dintre *resursele personale* ale femeilor abuzate în copilărie față de cele neabuzate putem constata următoarele:

1. Rezultatele testului: „Scala Rosenberg a stimei de sine” (RSS). Stima de sine la femeile abuzate în copilărie este mai mică: ($M=27,14$, $SD=5,24$) față de valoarea medie obținută de femeile nesupuse abuzului în copilărie: ($M=31,02$, $SD=4,57$), existând diferențe statistic semnificative cu un indice: $t_{171,853}=5,23$, la un prag de semnificație: $p=0,0001$.

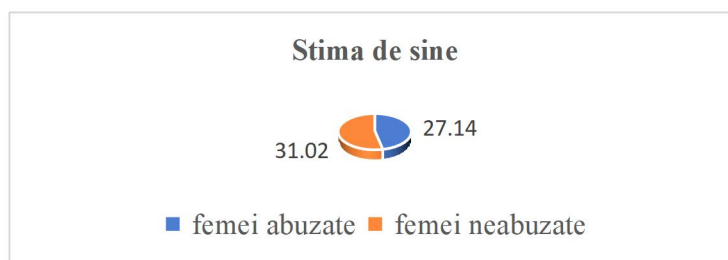

Fig. 4. Valorile medii ale stimei de sine la femeile abuzate/neabuzate

2. Rezultatele obținute la „Inventarul de ostilitate”. Valorile medii ale ostilității sunt mai mari la femeile abuzate în copilărie ($M=35,73$, $SD=7,81$) comparativ cu cele ale femeilor neabuzate în copilărie, unde: $M=30,78$, $SD=9,90$. Compararea rezultatelor prin intermediul testului $T - Student$ ne demonstrează existența diferenței statistic semnificative cu indicele: $t_{173}=-3,695$, $p=0,0001$. Femeile supuse maltratărilor în copilărie au înregistrat indici mai mari la următoarele forme ale ostilității: *resentiment*, *ostilitate indirectă*, *atentat*, *suspiciune*, *iritabilitate* și *ostilitate verbală* și indici mai mici la *negativism*.

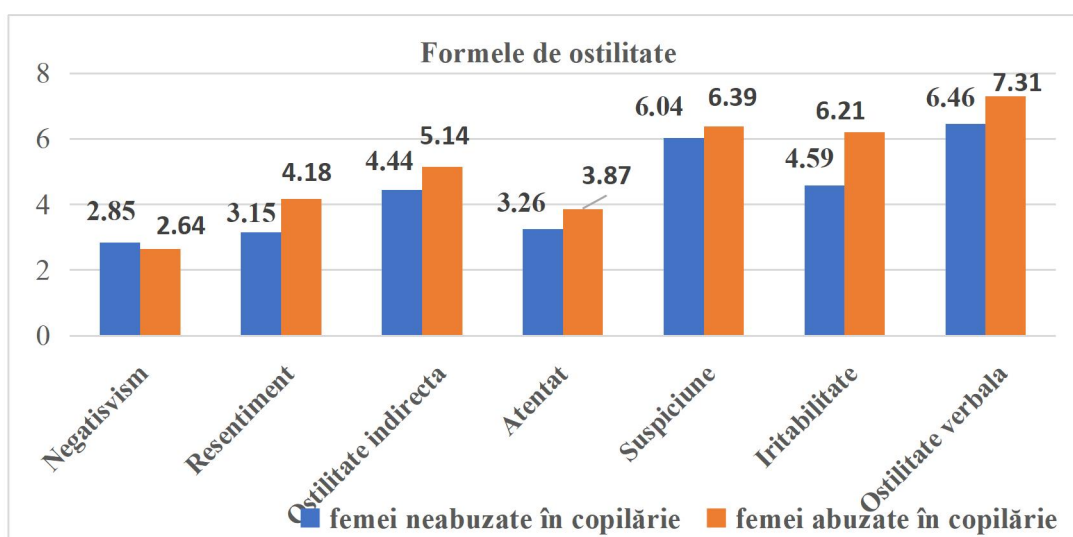

Fig. 5. Valorile medii ale stimei de sine la femeile abuzate/neabuzate

3. Rezultatele testului „Măsurarea nivelului de reziliență”: reziliența la femeile neabuzate în copilărie are valori medii ($M=78,30$, $SD=13,53$), comparativ cu cea a femeilor abuzate în copilărie: ($M=68,65$, $SD=17,85$). Compararea rezultatelor prin intermediul testului statistic $T - Student$ denotă o diferență statistic semnificativă: $t_{172,442}=4,064$, la un prag de semnificație: $p=0,0001$.

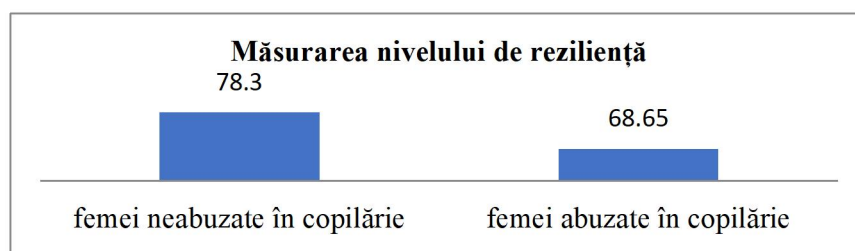

Fig. 6. Valorile medii ale rezilienței la femeile neabuzate/abuzate în copilărie

4. Rezultatele la „Strategiile de coping cognitiv-emoțional – CERQ”.

În cazul femeilor din lotul de cercetare există diferențe statistic semnificative la scalele: *autoculpabilizare* ($t_{173} = -2,22$, cu un prag de semnificație: $p \leq 0,028$), *refocalizare pozitivă*: ($t_{173} = 2,711$, la pragul de semnificație: $p \leq 0,007$) *culpabilizarea altora*: ($t_{150,512} = -3,336$, la pragul de semnificație: $p \leq 0,001$).

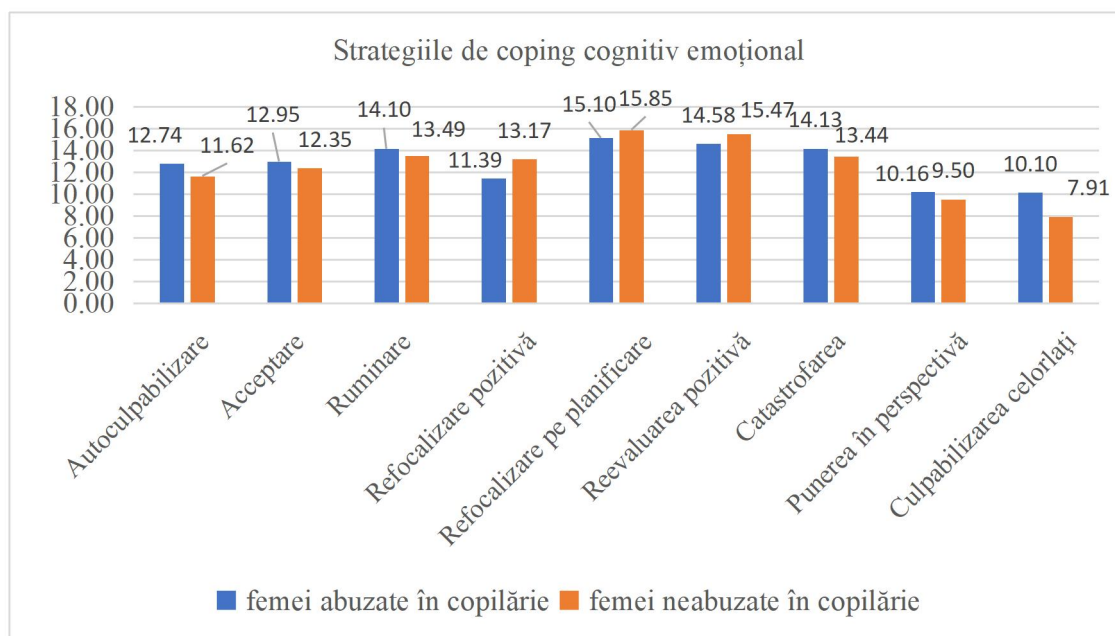

Fig. 7. Valorile medii ale scalelor copingului cognitiv-emoțional la femeile neabuzate/abuzate în copilărie

5. Rezultatele la „Strategiile de coping comportamental (SACS) ne indică diferențe

statistic semnificative la două dintre cele nouă scale: *acțiunea antisocială* ($M = 14,29$, $SD = 4,56$), în cazul femeilor neabuzate în copilărie: ($M = 13,04$, $SD = 3,72$), cu valoarea lui $t_{172,952} = -1,995$, $p \leq 0,048$) și *acțiunea agresivă*, la femeile abuzate în copilărie ($M = 15,34$, $SD = 5,01$) valorile sunt mai mari decât în cazul femeilor neabuzate ($M = 13,27$, $SD = 3,39$). Compararea datelor, prin intermediul testului T – student, a permis identificarea unei diferențe statistic semnificative: $t_{168,446} = -3,244$, la un prag de semnificație: $p \leq 0,001$).

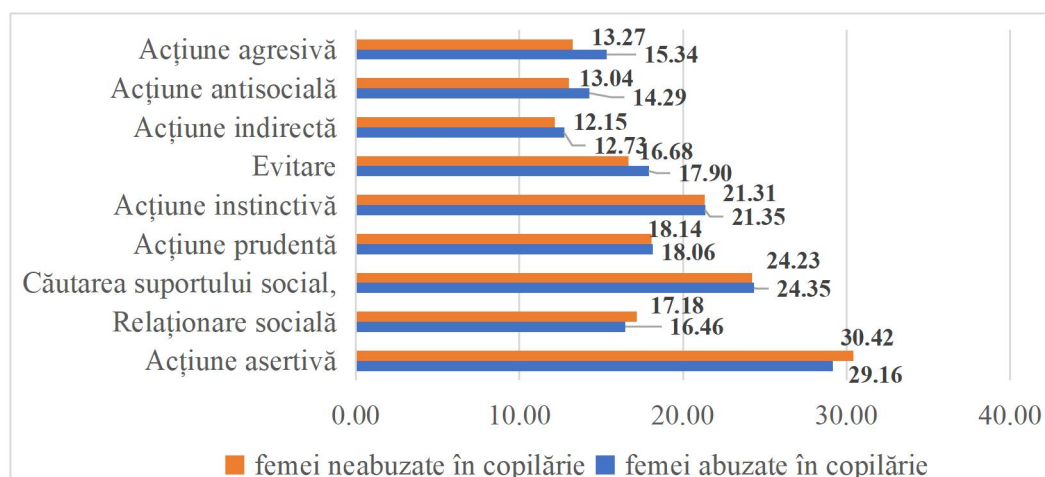

Fig. 8. Compararea valorilor medii la scalele SACS în cazul femeilor abuzate/neabuzate în copilărie

Evaluarea relației dintre tipul de atașament în cazul femeilor abuzate în copilărie și resursele personale ale acestora ne-a permis să constatăm că există corelații indirect proporționale între stilul de atașament securizant și stima de sine ($r = -0,364$, $p = 0,009$), corelații invers proporționale între atașamentul securizant și formele de ostilitate: iritabilitate ($r = -0,334$, $p = 0,021$), suspiciune ($r = -0,322$, $p = 0,029$) și o asociere invers proporțională între stilul de atașament securizant și strategia de coping cognitiv și emoțional: culpabilizarea altora ($r = -0,334$, $p = 0,022$). Totodată există corelații indirecte moderate, între tipul de atașament anxios-ambivalent, la mai multe scale ale strategiilor de coping: la scala acțiunii indirecte ($r = -0,423$, $p = 0,001$), la scala acțiune antisocială ($r = -0,451$, $p = 0,001$), la scala acțiune agresivă ($r = -0,374$, $p = 0,001$).

Capitolul 3 – „Dezvoltarea sentimentului securității psihologice prin activarea resurselor personale la femeile abuzate în copilărie” cercetează posibilitatea de a activa resursele personale și de a învăța strategii de coping adaptative privind securitatea psihologică la femeile abuzate în copilărie și evidențiază eficacitatea programului de intervenție psihologică. Totodată, sunt descrise: scopul, ipoteza, obiectivele, metodele și caracteristicile demersului de intervenție.

A fost lansat următorul **scop**: elaborarea, implementarea și evaluarea programului de intervenție psihologică pentru dezvoltarea sentimentului securității psihologice prin activarea resurselor personale la femeile abuzate în copilărie. **Obiective generale:** 1. Antrenarea sentimentului securității psihologice în cazul femeilor care au fost abuzate în copilărie și care au fost incluse în grupul experimental; 2. Activarea resurselor personale ale femeilor abuzate în copilărie, în scopul îmbunătățirii calității vieții lor. Obiectivele generale au fost particularizate în **obiective specifice** etapei de intervenție formativă, respectiv: facilitarea acceptării realității experiențelor trăite și diminuarea tendinței de negare a existenței evenimentelor traumatice; încurajarea exprimării emoțiilor și a sentimentelor și asigurarea cu privire la normalitatea lor;

acordarea susținerii în procesul de activare a resurselor și în procesul de adaptare la schimbare; evaluarea eficienței programului formativ.

Variabilele experimentale: *variabila independentă:* programul de intervenție psihologică și *variabilele dependente:* 1. întărirea securității psihologice prin reactivarea resurselor personale ale femeilor abuzate în copilărie; 2. Activarea resurselor personale ale femeilor abuzate în copilărie în scopul îmbunătățirii calității vieții: ridicarea nivelului stimei de sine și al rezilienței femeilor, diminuarea ostilității și a formelor de exprimare a acesteia, dezvoltarea strategiilor de coping cognitiv-emoțional și comportamental adaptativ.

Ipoteza demersului de intervenție: considerăm că sentimentul securității psihologice poate fi dezvoltat la femeile abuzate prin tehnici de activare și valorificare a resurselor interne de care dispun, în cadrul unui program de intervenție psihologică.

Programul de recuperare psihologică a avut la bază intervențiile multiaspectuale ale diverselor școli și curente din domeniul psihologiei generale, sociale, al psihologiei familiei și a vârstelor și a fost fundamentat pe următoarele **principii**: asigurarea cadrului securizant, binefacerea, atitudinea inofensivă, formarea unui climat de încredere, autonomia, crearea condițiilor pentru schimbare, acordarea atenției propriului corp, integrarea și aplicarea în viața cotidiană.

În programul de intervenție au fost incluse **30 de femei supuse abuzului în copilărie**, care au fost repartizate în două loturi: *GE (grupul experimental)* și *GC (grupul de control)*, a câte 15 femei. Omogenitatea lotului experimental și de control a fost stabilită prin compararea rezultatelor obținute de către femeile incluse în lotul experimental la nivel de test.

Programul formativ a fost alcătuit din 24 de ședințe, care au fost desfășurate timp de șase luni, cu o periodicitate de o dată pe săptămână. Durata unei ședințe a fost de 1,5 – 2 ore.

Programul de intervenție a fost realizat prin implementarea mai multor **tehnici** (pentru dezvoltarea sentimentului securității, activarea resurselor interne, de inducție ș.a.), care au fost selectate potrivit orientărilor terapeutice. Acesta a cuprins câteva **etape**: de formare a climatului securizant și de încredere, de stabilire a relațiilor, de colaborare și antrenare a securității, de activare a resurselor, de consolidare și evaluare a eficienței programului în ansamblu.

Pentru determinarea omogenității grupului de control și a grupului experimental, am utilizat metoda U Mann-Whitney pentru fiecare dintre scalele instrumentelor selectate, efectuând evaluarea inițială a valorilor atașamentului și a resurselor personale incluse în GC și GE.

Evaluarea eficienței programului formativ s-a efectuat în baza comparării datelor de la GE/test cu GE/retest, iar prezența diferențelor statistic semnificative dintre valorile medii ale rezultatelor obținute la etapa test și la cea de retest în grupul experimental reprezintă o dovadă directă de activare a resurselor personale ale femeilor abuzate în copilărie și dezvoltarea sentimentului de securitate față de etapa anterioară programului.

În acest context, vom prezenta rezultatele obținute de către femeile abuzate în copilărie din grupul experimental, la etapa test și retest.

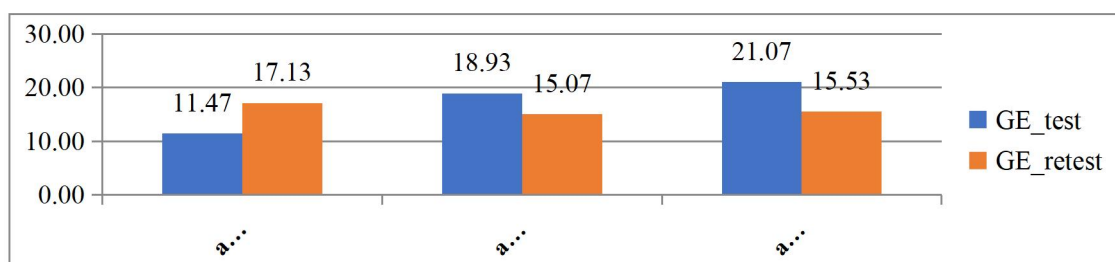

Fig. 9. Valorile medii la variabila „atașament”, în baza AAS, din GE test și GE/retest

Reprezentarea grafică a valorilor medii pentru rezultatele obținute la GE/test și GE/retest, la variabilele cu privire la atașament indică deosebiri între mediile ce se referă la *atașamentul securizant*: GE/test: ($M_1=11,47$; $SD=3,22$) și GE/retest: ($M_2=17,13$; $SD=2,79$), *atașamentul evitant*: GE/test ($M_1=18,93$; $SD=3,82$) și GE/retest: ($M_2=15,07$; $SD=2,86$) și la *atașamentul anxios-ambivalent*: GE/test ($M_1=21,07$; $SD=3,21$) și GE/retest: ($M_2=15,53$; $SD=2,41$).

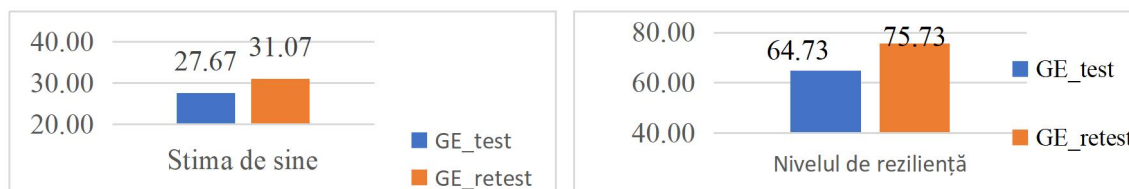

Fig. 10. Valorile medii la variabilele „stima de sine” și „reziliență”, în cazul GE/test și GE/retest

Valorile medii la variabila „stima de sine” au crescut la grupul experimental, la etapa retest, comparativ cu etapa test – GE/test: ($M_1=27,67$; $SD=2,94$) și GE/retest: ($M_2=31,07$; $SD=2,18$), iar valorile medii la variabila „reziliență” pentru GE/test: ($M_1=64,73$; $SD=11,44$) și GE/retest: ($M_2=75,73$; $SD=4,16$) confirmă o creștere semnificativă.

Prelucrarea statistică a datelor a scos în evidență diferențe statistic semnificative la următoarele variabile: *nivelul ostilității*: ($Z=-3,775$, $p\leq 0,0001$), *resentiment*: ($Z=-2,246$, $p\leq 0,025$), *ostilitate indirectă*: ($Z=-3,213$, $p\leq 0,001$), *suspiciune* ($Z=-2,842$, $p\leq 0,004$). Pentru variabilele *negativism*: ($Z=-1,186$, $p\leq 0,236$), *iritabilitate* ($Z=-2,642$, $p\leq 0,008$), *ostilitate verbală*: ($Z=-2,687$, $p\leq 0,007$) și *atentat*: ($Z=-0,731$, $p\leq 0,465$) nu există diferențe statistic semnificative.

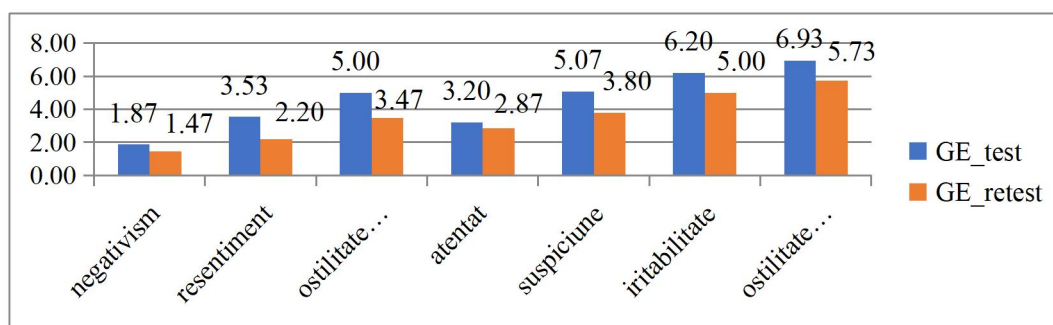

Fig. 11. Valorile medii ale formelor de ostilitate pentru GE/test și GE/retest, conform testului ostilității

Compararea rezultatelor test/retest, care au fost obținute de femeile din GE și GC la formele de ostilitate demonstrează existența diferențelor statistic semnificative la următoarele variabile: *nivelul ostilității*: ($Z=-3,775$, $p \leq 0,0001$), *resentiment*: ($Z=-2,246$, $p \leq 0,025$), *ostilitate indirectă*: ($Z=-3,213$, $p \leq 0,001$), *suspiciune* ($Z=-2,842$, $p \leq 0,004$). Pentru variabilele *negativism*: ($Z=-1,186$, $p \leq 0,236$), *iritabilitate* ($Z=-2,642$, $p \leq 0,008$), *ostilitate verbală*: ($Z=-2,687$, $p \leq 0,007$) și *atențat*: ($Z=-0,731$, $p \leq 0,465$) nu există diferențe statistic semnificative.

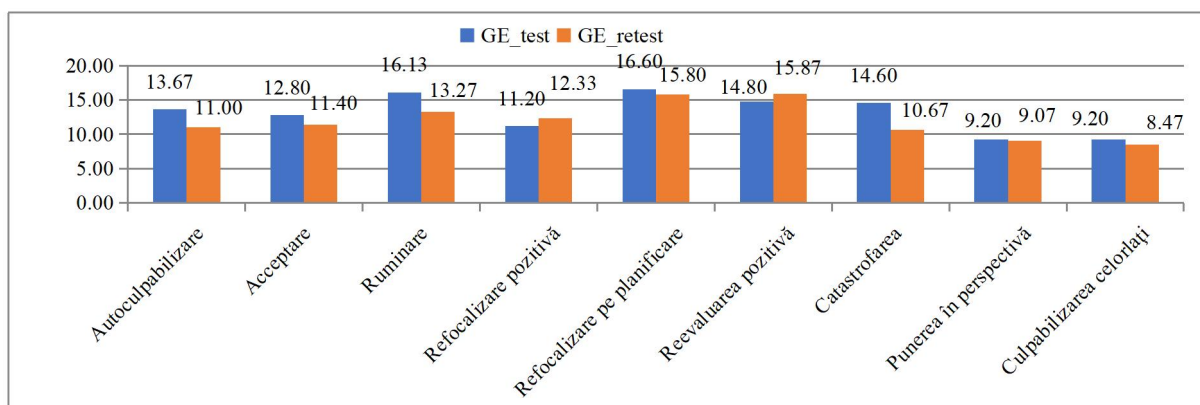

Fig. 11. Valorile medii ale strategiilor de coping cognitiv-emoțional pentru GE/test și GE/retest conform CERQ

Compararea rezultatelor ne permite să constatăm deosebiri de medii, datorate intervențiilor psihologice din experimentul formativ la strategiile de coping cognitiv-emoțional între GE/test și GE/retest. Astfel, evidențiem diferențe statistic-semnificative la următoarele variabile: *acceptare* ($Z=-1,966$, $p \leq 0,049$), *autoculpabilizare* ($Z=-2,587$, $p \leq 0,010$), *ruminare* ($Z=-2,949$, $p \leq 0,003$), *refocalizare pozitivă* ($Z=-2,038$, $p \leq 0,042$), *reevaluare pozitivă* ($Z=-2,214$, $p \leq 0,027$), *catastrofare* ($Z=-3,179$, $p \leq 0,001$) și lipsa unor diferențe statistic-semnificative la variabilele: *refocalizare pe planificare* ($Z=-1,633$, $p \leq 0,102$), *punere în perspectivă* ($Z=-0,297$, $p \leq 0,766$) și *culpabilizarea celorlalți* ($Z=-0,275$, $p \leq 0,783$).

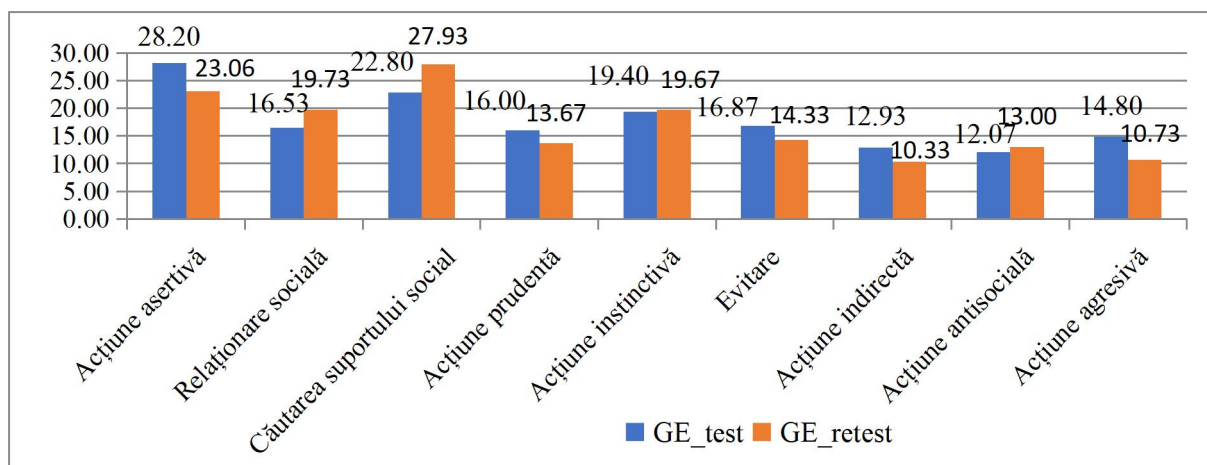

Fig. 12. Valorile medii la strategiile de coping comportamental pentru GE/test și GE/retest conform SACS

Există diferențe statistic semnificative în cazul strategiilor de coping comportamental pentru GE/test și GE/retest la următoarele variabile: *acțiune asertivă* ($Z = -2,831$ $p \leq 0,005$), *căutarea suportului social* ($Z = -2,979$ $p \leq 0,003$), *acțiune prudentă* ($Z = -2,049$, $p \leq 0,040$), *acțiune indirectă* ($Z = -2,322$, $p \leq 0,020$) și *acțiune agresivă* ($Z = -2,940$, $p \leq 0,003$), și lipsa unor date statistic semnificative la variabilele: *relaționare socială* ($Z = -1,881$, $p \leq 0,060$), *acțiune instinctivă* ($Z = -0,386$, $p \leq 0,699$), *evitare* ($Z = -1,514$, $p \leq 0,130$) și *acțiune antisocială* ($Z = -1,633$, $p \leq 0,102$).

CONCLUZIILE GENERALE ȘI RECOMANDĂRILE sintetizează rezultatele obținute în baza experimentului constatativ și formativ, ca urmare a implementării programului de intervenție psihologică privind fortificarea sentimentului de securitate psihologică la femeile abuzate în copilărie prin activarea resurselor personale. Acest fapt ne-a permis să formulăm următoarele concluzii:

1. Securitatea psihologică a femeilor abuzate în copilărie este un fenomen sociocultural, care necesită o abordare multiaspectuală, în contextul complexității vieții cotidiene și se referă atât la femeie ca individ, cât și la societate, per ansamblu. Nevoia de securitate este vitală, începând din copilărie și are un impact deosebit asupra formării personalității copilului, cu repercusiuni pe termen lung, inclusiv la vârsta adultă.

2. Fenomenele de abuz asupra copiilor reprezintă o problemă acută și actuală a societății moderne, cu influențe și consecințe asupra stării psihice a copilului, în special asupra victimelor de gen feminin, deoarece le marchează existența în situațiile în care identificarea și intervenția nu se fac la timp.

3. Studiul publicațiilor științifice cu privire la problematica resurselor personale a evidențiat mari diferențe de interpretare ale acestora prin prisma resurselor personale de coping, interne, psihosociale, generale de rezistență ori a potențialului personalității și a resurselor mintale. Activarea resurselor personale oferă adaptabilitate variată și căi alternative în depășirea situațiilor

existențiale dificile, generate de diverse forme de abuz, având un rol esențial în construirea unui sentiment de securitate psihologică.

4. Femeile neabuzate în copilărie formează preponderent atașamente securizante, determinate de capacitatea părinților de a oferi un mediu securizant, lipsit de violență, cu un grad mai înalt al securității, al stimei de sine și al rezilienței la situațiile stresante, preluând strategii adaptative de coping cognitiv-emoțional și comportamental și refocalizându-se în mod pozitiv pe experiențele trăite, cu posibilitatea de a învăța de la persoanele de referință din mediul lor de trai.

5. Traversarea experiențelor abuzive în copilărie determină formarea sentimentului de insecuritate psihologică, cu o continuitate și în etapa adultă. Femeile abuzate, indiferent de forma de abuz pe care au experimentat-o în copilărie, au tendința de a trăi o stare de insecuritate și de a evita să formeze relații de atașament securizant, prezentând, în mod predominant, atașamentul anxios-ambivalent și cel evitant.

6. Acțiunile violente asupra copiilor pot avea consecințe pe termen lung, deoarece pot influența, la maturitate, formarea personalității femeilor abuzate prin dezvoltarea unor accentuări ale trăsăturilor de personalitate. Astfel, se caracterizează printr-un nivel redus al stimei de sine și al rezilienței, dar și un grad mai ridicat de ostilitate, fapt care le face să apeleze mai des la strategii maladaptative de coping cognitiv-emoțional.

7. Prezența unui coeficient de corelație între formele de atașament și resursele personale ale femeilor abuzate în copilărie indică existența posibilității activării resurselor personale la maturitate și a fortificării sentimentului de securitate psihologică.

8. Intervenția psihologică formativă a facilitat întărirea atașamentului securizant și reducerea valorilor atașamentelor evitant și anxios-ambivalent la femeile abuzate în copilărie, provocând creșterea nivelului stimei de sine și al rezilienței și reducerea nivelului de ostilitate și utilizarea strategiilor maladaptative de coping, fapt care a permis acestor femei să se reorienteze de la ecoul evenimentelor traumatice din trecut spre formularea de noi scopuri și perspective, spre evenimente pozitive și noi aspirații, care au un impact pozitiv asupra formării sentimentului securității psihologice și activării resurselor personale.

Recomandări pentru implementarea acestui program: 1) Materialele expuse în lucrare pot fi incluse în conținutul cursurilor universitare de licență, de masterat sau al stagiilor de formare profesională continuă, în procesul de pregătire și de educație din domeniu: pentru psihologi, psihoterapeuți, asistenți sociali etc.; 2) Programul de intervenție psihologică care a fost elaborat poate constitui un ghid de bune practici pentru profesioniștii din domeniu în vederea dezvoltării securității, recuperării victimelor violenței și activării resurselor personale; 3. Rezultatele prezentei cercetări, precum și informațiile teoretice și practice pot fi diseminate publicului interesat (profesori, părinți, specialiști) prin publicarea unui ghid de bune practici.

Sugestii privind cercetările viitoare: Lucrarea deschide calea unor noi cercetări în domeniu: investigarea detaliată a securității psihologice la copii – victime ale abuzului fizic, emoțional, sexual și de neglijare, precum și evaluarea, reabilitarea prin psihoterapie a acestora; studiul de corelație între stilurile de educație ale părinților și securitatea psihologică; cercetarea transmiterii transgeneraționale a securității psihologice; investigarea securității psihologice în mediul școlar.

BIBLIOGRAFIE

1. AINSWORTH, M. Attachments beyond infancy. În: *American Psychologist*. 1989, vol. 44 (4), pp. 709-716. DOI:10.1037/0003-066X.44.4.709.
2. AINSWORTH, M., BLEHAR M. C., WATERS. E., WALL S.N. *Patterns of Attachment: A psychological study of the strange situation*. New York: Psychology Press, 1978. 416 p. ISBN: 978-1-848-72682-6
3. BANDURA, A. *Social leaning theory*. New York: General Learning Press, 1971. 46 p.
4. BEJENARU. O. Atașamentul la copil. În: *Revista de Psihoterapie Integrativă*. 2016, vol.5, nr.1, pp. 1-12.
5. BOWLBY, J. *Crearea și ruperea legăturilor afective*. București: Editura Trei, 2016. 256 p. ISBN 978-606-719-763-1.
6. BOWLBY, J. *O bază sigură, aplicații clinice ale teoriei atașamentului*. București: Editura Trei, 2011. 278 p. ISBN 9789737074225.
7. BRAGG, H. L. *Child protection in families experiencing domestic violence*. Washington: Children's Bureau, Office on Child Abuse and Neglect, 2003. 102 p.
8. BRIZENDINE, L. *Creierul femeii*. București: Meteor Press, 2008. 352 p.
9. BURNHAM, J. B. *Terapia de familie*. Iași: Institutul pentru cuplu și familie, 2013. 284 p. ISBN 978-973-0-15867-0.
10. CIOFU C. *Interacțiunea părinți-copii*. București: Ed. Medicală, 1998. 218 p. ISBN: 973-98167-9-7.
11. DAFINOIU, I., BONCU, Ș. *Psihologia socială clinică*. Iași: Polirom, 2014. 512 p., ISBN 978-973-46-4436-0.
12. DANTO, E. A. An Anxious Attachment: Letters from Sigmund Freud to Wilhelm Reich. În: *Contemporary Psychoanalysis*. 2011, vol. 47 (2), pp. 155-166. doi.org/10.1080/00107530.2011.10746448
13. EWEN, R. *O introducere în teoriile personalității*. București: Editura Trei, 2012. 566 p. ISBN 978-973-707-585-7.
14. GROSSMANN, K. E., GROSSMANN, K., WATERS E. *Attachment from infancy to adulthood*. New York: The Guilford press, 2005. 332 p. ISBN-10: 1-59385-145-6.
15. HOBFOLL S. E., STEVENS N. R., ZALTA, A. K. Expanding the Science of Resilience: Conserving Resources in the Aid of Adaptation. În: *Psychological Inquiry: An International Journal for the Advancement of Psychological Theory*. 2015, 26 (2), pp. 174-180. DOI: 10.1080/1047840X.2015.1002377.
16. HORNEY, K. *Direcții noi în psihanaliză*. București: Univers Enciclopedic, 2010. 270 p. ISBN 978-606-816-244-7.
17. IAMANDESCU, I. *Psihologie medicală*. București: InfoMedica, 1997. 316 p. ISBN 973-96935-9-8.
18. KLEIN, M. *The Psychoanalysis of Children*. New York: Grove Press, 1960. 399 p.
19. LAZARUS, R. *Emotion and adaptation*. Oxford: Oxford University Press Inc., 1991. 558 p.

20. MAIER, S. F., SELIGMAN, MARTIN E. P. Learned Helplessness: Theory and Evidence. În: *Journal of Experimental Psychology: General*. 1976, vol. 105 (1), pp. 3-46.
21. MASLOW, H. A. *Motivație și personalitate*. București: Ed. Trei, 2007. 495 p., ISBN 978-973-707-159-0.
22. RACU Iu. Interrelația dintre ostilitate și strategiile comportamentale în situații de conflict la preadolescenți: teză de doctor. [online] [citată 15.08.2020] Disponibil în: <http://dir.upsc.md:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/434/10.%20INTERRELATIA%20DINTRE%20OSTILITATE%20SI%20STRATEGIILE%20COMPORTAMENTALE.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
23. RACU, Ig. *Psihodiagnostica. Manual*. Chișinău: UPS „Ion Creangă”, 2014. 242 p.
24. RAFFAUF, E. *Prevenția înainte de toate. Cum să protejăm copii de abuzul sexual*. București: Trei, 2016. 197 p.
25. ROSENBAUM, M., SMIRA K. Cognitive and personality factors in the delay of gratification of hemodialysis patients. În: *Journal of Personality and Social Psychology*. 1986, 51 (2), pp. 357–364. doi.org/10.1037/0022-3514.51.2.357
26. ROSENBERG, M. *Comunicarea nonviolentă. Limbajul vieții*. Chișinău: Ed. Epigraf, 2005. 225 p. ISBN 9975-924-52-2.
27. SATIR V. *Terapia familiei*. București: Ed. Trei, 2011. 391 p. ISBN 978-973-707-482-9.1
28. SELIGMAN, M. E.P. *Ce putem și ce nu putem schimba. Ghid complet pentru succesul în dezvoltarea personală*. București: Humanitas, 2013. 416 p.
29. SILVERN, L., KAERSVANG, L. The traumatized children of violent marriages. În: *Child Welfare: Journal of Policy, Practice, and Program*. 1989, 68 (4), pp. 421–436.
30. SÎMBOTEANU, D., CHEIANU-ANDREI, D. *Corelația dintre abuzul sexual în copilărie și comportamentul sexual riscant ulterior Studiu*. Chișinău: Tipografia "Foxtrot", 2016. pp. 71-73. [online] [citată 25.08.2021] ISBN 978-9975-89-014-4. Disponibil: <https://cnpac.org.md/uploaded/Amicel/Studii/Studiu%20rom.%20pdf.pdf>.
31. SMITH, R. L., STEVENS-SMITH, P. *Family counseling and therapy. Major issues and topics*. Michigan: ERIC, 1992. 465 p. ISBN 1-56109-045-X.
32. TURLIUC, M., DĂNILĂ, O., KARNER A. *Violența în familie. Teorii particularități și intervenții specifice*. Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2009. 208 p. ISBN 978-973-703-436-6.
33. VERDEȘ, A., Influența situațiilor sociale de dezvoltare diferite asupra formării personalității preadolescentului inferior. În: *Psihologie. Pedagogie Specială. Asistență Socială*, nr. 9. [online], [citată 01.09.2020]. Disponibil: [https://www.upsc.md/wp-content/uploads/2017/03/cer_pub_ppsas_nr_9_-2007.pdf].
34. БАЕВА И.А. *Обеспечение психологической безопасности в образовательной учреждении: практическое руководство*. СПб: Речь, 2006. 288 с.
35. БАЕВА, И.А. *Психологическая защищенность и психологическая безопасность современного человека*. Санкт-Петербург: Издательство «Союз», 2002. 137 с. ISBN 5-94033-148-3.
36. ЭКСКАУСТО Т. В., ЛЫЗЬ Н. А. Психологическая безопасность в проблемном поле психологии. В: *Сибирский психологический журнал*. 2010, № 37, с. 86-91. УДК 159.9.

LISTA PUBLICAȚIILOR LA TEMA TEZEI

Articole reviste științifice

1. **ROTARU-SÎRBU, N.** Ostilitatea femeilor abuzate în copilărie. În: *Psihologie, revista științifico-practică*. 2020, nr. 1-2 (36), pp. 66-73. ISSN 1857-2502.10.5281/zenodo.394163.
2. **ROTARU-SÎRBU, N.** (2020). Trăsăturile de personalitate ale femeilor supuse abuzului în copilărie. În: *Psihologie. Pedagogie Specială. Asistență Socială*. 2020, nr. 3 (60), ISSN 1857-0224. pp. 94-100.
3. VERDEȘ, A., **ROTARU-SÎRBU, N.** Cognitive Emoțional Coping Strategies în Woman abused in Their Childhood. În: *Scientific Annals of the „Alexandru Ioan Cuza” University, Iași, new Sociology an Social Work Section*. Iași, 2019, vol.12 (1). ISSN: 2066 - 8961. pp. 61-68.

Articole în culegeri

1. HARAZ, Svetlana; **ROTARU-SÎRBU, Natalia**; CAISÂN-POPA, Elena. Dimensiuni socio-pedagogice ale asistenței familiei și adolescentului în situații de risc. În: *Calitate în educație – imperativ al societății contemporane. Materialele Conferinței Științifice Naționale cu Participare Internațională*. 4-5 decembrie 2020. Vol. 1. Chișinău, 2020. pp. 435-442. ISBN 978-9975-46-483-3
https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Calitate%20in%20educatie_Vol_I_2020_UP_SC.pdf
2. **ROTARU-SÎRBU, N.** The influence of child abuse. În: *The Contemporary Issues of the Socio-Humanistic Sciences: International Scientific Conference, 11th Edition (Problemele contemporane ale științelor socioumaniste. Ed. XI)*, 3-4 decembrie 2020. Chișinău: Tipografia Print-Caro, 2020, p. 70.
3. **ROTARU-SÎRBU, N.** *The impact of Childhood Abuse on Women*. 12th Lumen International Scientific Conference, RSACVP 2019, Iași, 2019. p. 243
4. **ROTARU-SÎRBU, N.**, BOTA, A. Disciplinarea abuzivă și cauzele ei. În: *Preocupări contemporane ale științelor socioumane. Materialele Conferinței Științifice Internaționale dedicate aniversării de 20 de ani de la fondarea Facultății de Științe Sociale și ale Educației*. Ediția a X-a. ULIM, 5-6 decembrie, 2019. P. 357-362. Chișinău, 2020. ISBN 978-9975-3371-7-5.
5. VERDEȘ, A., **ROTARU-SÎRBU, N.** Sentimentul de culpabilitate la femeile abuzate în copilărie. În: *Formarea inițială și continuă a psihologilor în domeniul protecției copilului față de violență*. Materialele conferinței științifico-practice naționale cu participare internațională, 26 octombrie 2018. Chișinău: UPS „Ion Creangă”, 2018, p. 9-15. ISBN 978-9975-134-29-3
6. **ROTARU-SÎRBU, N.** Formarea sentimentului de securitate psihologică. În: *Probleme actuale ale științelor umanistice*. 2017, vol. XVI, partea a II-a, pp. 196-205. ISBN 978-9975-921-22-0. – ISSN 1857-0267
7. **ROTARU-SÎRBU, Natalia**, GROZA Angela. Atașamentul femeilor abuzate în copilărie. În: *Aspecte psihosociale ale securității psihologice și manifestările ei în plan social la copii*. 29 octombrie 2021. Chișinău: Centrul Editorial-Poligrafic al Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă”, 2021, pp. 84-91. CZU 159.922.3-055.2. ISBN 978-9975-46-564-9.
https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/84-91_16.pdf

ADNOTARE

Natalia Rotaru-Sîrbu

Formarea sentimentului securității psihologice prin intermediul activării resurselor personale ale femeilor supuse abuzului în copilărie Teză de doctor în psihologie, Chișinău, 2022

Structura tezei: Prezenta cercetare cuprinde adnotările în limbile română, rusă și engleză, introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie din 277 de titluri, 44 figuri, 30 tabele, 3 anexe. Textul de bază cuprinde 164 de pagini. Rezultatele studiului au fost publicate în 10 lucrări științifice.

Cuvinte-cheie: securitate psihologică, atașament, violență, abuz, traumă, resurse personale, femei supuse abuzului.

Domeniul de studiu: Cercetarea se plasează la confluența unor domenii de cercetare precum psihologia socială, psihologia familiei și a victimei, psihologia vârstelor.

Scopul cercetării constă în studierea sentimentului securității psihologice la femeile supuse abuzului în copilărie, dar și al resurselor personale ca factori de impact asupra securității, elaborarea și implementarea programului pentru fortificarea sentimentului de securitate psihologică și activarea resurselor personale la femeile abuzate în copilărie.

Obiectivele cercetării: determinarea prezenței abuzului în copilărie și a tipurilor de abuz la care au fost supuse femeile în timpul copilăriei; studierea sentimentului securității psihologice la femeile abuzate și neabuzate în copilărie prin determinarea tipului de atașament; analizarea comparativă a tipului de atașament, în dependență de formele de abuz; stabilirea accentuărilor de personalitate și a resurselor personale (stimă de sine, reziliență, ostilitate, strategii de coping); elaborarea și implementarea programului pentru fortificarea sentimentului de securitate psihologică și activarea resurselor personale la femeile supuse abuzului în copilărie.

Rezultatele obținute care contribuie la soluționarea problemei științifice importante: determinarea specificului sentimentului securității la femeile abuzate și neabuzate în copilărie, al resurselor personale și al impactului implementării programului de intervenție psihologică prin fortificarea sentimentului securității și activarea resurselor personale la femeile abuzate.

Noutatea și originalitatea științifică rezidă în faptul că pentru prima dată, la nivel național, au fost studiate consecințele abuzului (fizic, emoțional, neglijare și sexual) din copilărie la femeile adulte, trăsăturile de personalitate, nivelul stimei de sine, de reziliență și ostilitate, dar și capacitatea acestora de a-și reactiva resursele; totodată, contrastiv, a fost evaluată situația femeilor care nu au fost supuse violenței în copilărie și a fost elaborat și implementat un program de intervenție psihologică orientat spre antrenarea sentimentului securității și activarea resurselor personale.

Semnificația teoretică a lucrării: reprezintă un studiu pluridisciplinar, care a contribuit la clarificarea cadrului teoretic privind termenul de securitate psihologică și factorii care îl determină, evidențiind că situațiile de abuz în copilărie au un impact puternic asupra formării personalității și influențează calitatea vieții în perioada adultă atât în cadrul familiei, cât și în afara ei.

Valoarea aplicativă a lucrării constă în faptul că rezultatele obținute servesc drept bază pentru elaborarea unui ghid de bune practici, prin dezvoltarea, implementarea și validarea programului de intervenție psihologică pentru încurajarea exprimării sentimentelor, facilitarea acceptării experiențelor trăite și susținerea femeilor abuzate în copilărie în procesul de activare a resurselor pentru adaptarea la schimbare.

Implementarea rezultatelor științifice. Rezultatele acestui studiu sunt utilizate în procesul de pregătire și formare a viitorilor psihologi și profesori, reprezentând un reper la elaborarea altor cercetări. Totodată, rezultatele au fost discutate în articole și comunicări științifice la nivel național și internațional. Teza reprezintă o contribuție temeinică la îmbogățirea literaturii științifice naționale, iar datele obținute pot fi utilizate la elaborarea unor politici sociale privind violența în familie.

АННОТАЦИЯ

Наталья Ротару-Сырбу

Формирование чувства психологической безопасности при активации личных ресурсов у женщин, подвергшихся насилию в детстве

Диссертация на соискание ученой степени кандидата психологических наук, Кишинэу, 2022

Структура диссертации. Диссертация состоит из аннотаций на румынском, английском и русском языках; списка сокращений; введения; трех глав, общих выводов и рекомендаций; библиографии 277; 45 рисунков; 34 таблиц и 3 приложений. Основной текст диссертации изложен на 163 страницах. Результаты были опубликованы в 10 научных статьях.

Ключевые слова: психологическая безопасность, привязанность, насилие, жестокое обращение, травма, личные ресурсы, женщины – жертвы насилия.

Областью исследования настоящей работы является: социальная психология, психология развития, возрастная психология, изучение психосоциальных навыков, отцовской идентичности и психосоциальной адаптации.

Цель работы заключается в изучении чувства психологической безопасности и личных ресурсов у женщин, подвергшихся насилию в детстве.

Задачи исследования: определение наличия и видов жестокого обращения с женщинами, подвергшихся насилию в детстве; изучение чувства психологической безопасности у женщин, подвергшихся насилию в детстве и у тех которые не стали жертвами насилия в детстве, путем детерминации типа привязанности; сравнительный анализ типа привязанности в зависимости от формы жестокого обращения; установление акцентуаций личности у женщин, подвергшихся насилию в детстве; определение уровня самооценки у этих женщин, по сравнению с теми, кто не подвергался насилию; определение враждебности, жизнестойкости у женщин, подвергшихся насилию в детстве; оценка стратегий выживания часто используемых экспериментальными субъектами.

Научная новизна и оригинальность: впервые на национальном уровне мы исследовали последствия у женщин, подвергшихся насилию в детстве, их личностные качества, самооценку, и враждебность, а также их способность повторно активировать свои ресурсы; на основе сравнительного анализа, мы оценили ситуацию женщин, не подвергавшихся насилию в детстве и тех которые подвергались детскому насилию; разработали и внедрили программу психологического вмешательства, направленную на формирование чувства защищенности и активизацию личных ресурсов.

Важная решенная научная проблема: посредством анализа чувства безопасности у подвергшихся насилию и не подвергшихся насилию женщин в детстве было установлено, что подвергшиеся насилию женщины в детстве могут повторно активировать свои личные ресурсы, путем обоснования и реализации программы психологического вмешательства.

Теоретическая значимость работы: представляет междисциплинарную работу, аспекты из социальной интегративной и семейной психологии, психотерапии, психологии отношений, арт-терапии, эмпирической психологии, когнитивно-поведенческой психотерапии, групповой психотерапии, психотерапии тревожных расстройств.

Практическое значение работы заключается в применении предложенного практического руководство по разработке и внедрению программы психологического вмешательства и реализации программы психологической интервенции для поддержки женщин, подвергшихся насилию в детстве и для активации собственных ресурсов.

Внедрение результатов исследований. Результаты могут быть использованы в процессе обучения и подготовки психологов и послужат отправной точкой для разработки курсовых и магистерских диссертаций. А также, эти результаты были представлены на национальных и международных конференциях, а полученные данные могут быть использованы для разработки социальной политики по вопросам домашнего насилия.

ANNOTATION

Natalia Rotaru-Sîrbu

The development of the psychological security sense by activating the personal resources of women abused in childhood

PhD Thesis in Psychology, Chisinau, 2022

Structure of Dissertation: The present research includes annotations in Romanian, English and Russian; the list of abbreviations; Introduction; three chapters; General Conclusions and Recommendations; Bibliography 277; 44 figures; 30 tables and 3 appendices. The main text contains 164 pages. The obtained results were published in 10 scientific articles.

Key words: psychological security, attachment, violence, abuse, trauma, personal resources.

Area of study: the research is at the confluence of certain research domains, such social psychology, developmental psychology, age psychology, the study of psychosocial skills, paternal identity and psychosocial adaptation.

Purpose of the thesis: consists in analyzing the sense of psychological security and personal resources in women abused in childhood, battered women.

Objectives: identifying the presence of childhood abuse and the types of abuse to which women were subjected during their childhood; studying the sense of the psychological security in abused and non-abused women in childhood by determining the type of attachment; and making an contrastive analysis of the type of attachment, taking into consideration the forms of abuse; personality characteristics in women abused in childhood; identifying the level of self-esteem in women abused in childhood in comparison to those who were not abused; determining the level of hostility in women included in the research; establishing the level of the resilience in abused and non-abused women in childhood; assessment of coping strategies - frequently used by experimental subjects.

Scientific novelty and originality consist in the fact that for the first time, at the national level, were investigated the consequences of the childhood abuse, the personality traits of the women who were abused in childhood, their level of the self-esteem, resilience and hostility and the ability to reactivate their personal resources. At the same time, the situation of women who were not subjected to violence in childhood was assessed.

The important scientific problem solved. Due to the analyzing the sense of psychological security in abused and non-abused women in childhood, it was established that abused women in childhood can reactivate their personal resources, including by substantiating and implementing a psychological intervention program.

The theoretical significance of the study stems from the relevance of the researched subject. The PhD thesis represents a multidisciplinary work which combines the aspects of social psychology, family and couple psychology and psychotherapy, relationship psychology, integrative psychology, art therapy, humanistic-experiential psychology, cognitive-behavioral psychotherapy, group psychotherapy, anxiety psychotherapy. We consider that the thesis contributed with new researches to the area of study concerning the terms of psychological security and personal resources, highlighting that the childhood abuse has a strong impact on the development of accentuated personality traits that influence the quality of adult's life within and outside the family.

The applied value of the research consists in the possibility to draw up a guide of good practice and a complex program of psycho-pedagogical intervention in the activity of psychologists, practitioners, counselors, teachers by implementing the psychological intervention program in order to encourage and facilitate the acceptance of past experiences and support women which were abused in childhood in the process of activating their resources.

Implementation of the research results. The results of this study are used in training and professional education of psychologists, teachers and will serve as a reference point in the process of developing other researches. This thesis represents a solid contribution to the enrichment of the

national scientific literature, and the data obtained could be used in order to develop the social policies concerning domestic violence.

ROTARU-SÎRBU NATALIA

**FORMAREA SENTIMENTULUI SECURITĂȚII PSIHOLOGICE PRIN INTERMEDIUL
ACTIVĂRII RESURSELOR PERSONALE ALE FEMEILOR SUPUSE ABUZULUI ÎN
COPILĂRIE**

Specialitatea 511.02 – Psihologia dezvoltării și psihologia educațională

Rezumatul tezei de doctor în psihologie

Aprobat spre tipar:	Formatul hârtiei 60x84 1/16
Hârtie offset. Tipar offset.	Tiraj: 35 ex.
Coli de tipar: 1,5	Comanda nr. 49

Centrul Editorial-Poligrafic al Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă” din Chișinău, str. Ion Creangă, nr. 1, MD-2069